

"Énekeljetek...új éneket!"

Hadd zengjen énekszó (In dulci jubilo)

A Reformátusok Lapja kedves olvasóit most egy egészen különleges énekkel szeretnénk megismertetni, a „Hadd zengjen énekszó” gyűjteményünk címadó énekével (Dunamelléki Énekfüzetek I./1). Ez a késő középkor egyik legkedveltebb karácsonyi éneke volt. Furcsasága szövegében, pontosabban annak kétnyelvűségében rejlik, amely ugyanis eredetileg részben latinul, részben pedig németül íródott. Keletkezése még a reformáció korát megelőző időkre, az 1300-as évekre nyúlik vissza! Főleg német nyelvterületen terjedt el ez a bizarr éneklésmód, de közkedveltsége folytán más nyelvre is lefordították, ám eme kétnyelvűsége mindig megmaradt az átültetéskor is. És miközben tartalma komoly és fontos tájékoztatást nyújt a most született Megváltóról, annak megfogalmazása, ez a naiv, szinte halandzsza-nyelvű szöveg különös megvilágításban adja a kisded Jézus önfelelt ünneplését.

Európa más népeihez hasonlóan, régi magyar énekeskönyveink is sokáig megtartották ezt a kétnyelvűséget. Az 1676-os, Kájoni János kiadású Cationale Catholicum például így közli az éneket:

In dulci jubilo, Zengjen víg énekszó,
Mi Megváltónk nyugszik in praesepio,
És fénylik, mint a fényes nap, Matris in gremio.
Alpha est et O, Alpha est et O.

A német protestánsok viszont még ma is ilyen kevert, latin-német nyelven éneklük:

In dulci jubilo, Nun singet und seid froh:
Unsers Herzens Wonne Liegt in praesepio,
Und leuchtet wie die Sonne, Matris in gremio.
Alpha es et O, Alpha es et O.

Az ének új magyar fordítása (jelen közlésünk) Túrmezei Erzsébet munkája, amelyet az Evangélikus Énekeskönyv részére készített még az 1970-es évek végén. Ő megszüntette ezt a jellegzetes kétnyelvűséget (valljuk be: kevesen beszélnek ma már latinul), amellyel az ének talán elveszítette eredeti báját, ellenben szövegének tartalma érthető minden magyar ember számára.

Már az 1. versszak úgy beszél a jászolban szunnyadó Megváltóról, mint fényes Napról, aki a világ világossága. A következőkben a „mennyből érkező gyermek” békességet és vigaszt hoz nekünk, s kitér a számunkra a mennynek ajtaját. A záró, 4. versszak pedig az égiek lelkendező örömét idézi, ahol angyaléneke zeng és ujjong minden szent, és szól a hárfá húrja, meg a halleluja.

A dallam páratlan (hármás) metrumú lüktetése európai zenénknek azt a korszakát idézi, amikor még ez a hármás tagozódás („tempus perfectum”) volt az általános (perfekt, azaz tökéletes). Ezen azt kell értenünk, hogy a mérőütés alatt nem kettőt (ezt nevezték „tempus imperfectum”-nak), hanem hármat számoltak. Az ütés eme hármás osztása a Szentháromságot szimbolizálta: ezért tekintették tökéletesnek. A dallam ritmusához szépen illeszkednek a szöveg hárommórás jambusai (rövid + hosszú szótag, pl. „Fel éig ujjongó”), illetve trocheusai (hosszú + rövid szótag, pl. „Jászol ágyon szunnyad”), s ezeknek váltakozása kellemesen elringatja az éneklőt és a hallgatókat egyaránt.

Draskóczy László

1. Hadd zeng-jen é-nek-szó, Fel é - gig uj - jon gó!

Já - szol-á - gyon szuny - nyad Az é - des Meg - vál - tó. Ott

fény - lik ő, az új Nap, Kit vár - va vár - tunk rég.

Kez - det ő és vég, Kez - det ő és vég.